

Γκαμπριέλα Μιστράλ-Νόμπελ Λογοτεχνίας 1945

ΓΚΑΜΠΡΙΕΛΑ ΜΙΣΤΡΑΛ

Η ΛΗΣΜΟΝΗΜΕΝΗ ΜΕΓΑΛΗ ΠΟΙΗΤΡΙΑ ΤΗΣ ΧΙΛΗΣ

Το όνομα Γκαμπριέλα Μιστράλ, ίσως να μη λέει πολλά για τον νεοέλληνα αναγνώστη, ή ακόμα και για ένα πτυχιούχο της φιλολογίας. Όμως, η Γκαμπριέλα Μιστράλ, υπήρξε μιά από τις μεγαλύτερες ποιήτριες της Λατινικής Αμερικής του αιώνα μας, και για το έργο της τιμήθηκε με το Νόμπελ λογοτεχνίας στα 1945 και με το μεγάλο βραβείο Αμερικής στα 1950.

Ατυχώς, εκτός από κάποια μεταφρασμένα ποιήματά της που δημοσιεύθηκαν σε μερικές ανθολογίες, ο Έλληνας αναγνώστης δεν μπορεί να βρει καμιά συλλογή ή έστω ανθολογία ποιημάτων της στη νεοελληνική γλώσσα.

Γ' αυτό, αξίζει ίσως τον κόπο, ν' ασχοληθεί κανείς με τη ζωή και το έργο της για να την γνωρίσει καλύτερα. Για το σκοπό αυτό εκτός από τα *Poesia Completas* (1958) εξαιρετικό βοήθημα για την ποίησή της αποτελεί η δίγλωσση έκδοση της Doris Dana: *Selected Poems of Gabriel Mistral* (Baltimore 1972).

Η Λουσίλα Γκοδού ντ' Αλκαγιάγα (Godoy dy Alcayaga) - αυτό είναι το πραγματικό όνομά της, ενώ Μιστράλ είναι ψευδώνυμο παρμένο από τον μεγάλο Γάλλο ποιητή Φρ. Μιστράλ -, γεννήθηκε σε ένα χωριουδάκι της βόρειας Χιλής το 1889.

Ακολουθώντας τα χνάρια του πατέρα της που ήταν δάσκαλος, έγινε και η ίδια δασκάλα σε μικρή ηλικία και δίδαξε σε διάφορα σχολεία της Χιλής. Στα 1923 διατέλεσε καθηγήτρια της ιστορίας και αργότερα διακρίθηκε για την εκπαιδευτική και ανθρωπιστική της δραστηριότητα. Οι ικανότητές της, αλλά και οι διάφορες συγκυρίες, ευνόησαν την ποιήτρια να ταξιδέψει στο εξωτερικό και να ζήσει εκεί πολλά χρόνια.

Από τον πατέρα της που καλλιεργούσε το τραγούδι και υπήρξε αυθόρμητος στιχουργός και ανθρωπιστής γεμάτος ευαισθησία, κληρονόμησε η Μιστράλ τις καταβολές εκείνες, που θα την έκαναν αληθινή ποιήτρια. Το κληρονομικό υπόβαθρο, τής έδωσε την φαντασία και την ευαισθησία που χρειαζότανε, ενώ τα σπάνια ψυχικά της χαρίσματα και η αγάπη της για τα παιδιά, τη φύση, και την πατρίδα

της, εμπλουτίστηκαν και από μερικά θλιβερά γεγονότα που συγκλό- νισαν και σημάδεψαν ολόκληρη τη ζωή της.

Τι ήταν όμως εκείνο που έδωσε έναυσμα στην ποιήτρια ν' ανα- καλύψει ολόκληρη την ευαίσθητη ποιητική της φύση, μ' έναν ομολο- γουμένως μοναδικό τρόπο;

Αν υπάρχει ποίηση στον κόσμο, είναι γιατί υπάρχει πόνος", έγραψε κάποιος συγγραφέας. Και ένας γερμανός μυστικιστής ο Έκ- καρτ, σημείωσε: "μετά το Θεό, δεν υπάρχει ευγενικότερο τίποτα άλ- λο, εκτός από τον πόνο". Από τον πόνο πήγασαν όλα τα μεγάλα έργα τέχνης. Αυτό ακριβώς συνέβη και με την Μιστράλ. Σ' όλη της τη ζωή αγάπησε και πόνεσε πολύ.

Ο πρόωρος θάνατος του μνηστήρα της που αυτοκτόνησε πριν ενωθεί μαζί του, ήταν εκείνο που γεγονός που συγκλόνησε την ποιή- τρια ως τα τριςβαθα της τρυφερής καρδιάς της, και έφερε στην επι- φάνεια τις συσσωρευμένες μυστικές και ψυχικές της δυνάμεις, με έναν πρωτόγνωρο τρόπο. Τον πόνο της όμως αυτόν, τον μετουσίωσε σε γνήσια ποίηση. Τα ποιήματα τα εμπνευσμένα από την αυτοκτονία του μνηστήρα της, τα έγραψε με αισθαντικότητα, πάθος, δύναμη, πό- νο, αλλά και πικρία. Εκδόθηκαν το 1914, με τον τίτλο "Σονέτα του θανάτου" (Los Sonetos de la Muerte) και αποκαλύπτουν το ψυχικό με- γαλείο, αλλά και την εκφραστική δεινότητα της ποιήτριας. Σπουδαι- ότερα ποιήματα αυτής της συλλογής είναι το τιτλοφορούμενο "Σονέ- το του θανάτου", "Σταγόνες χολής", το Abandonada κ.άλλ.

Τα "Σονετα του θανάτου" έδωσαν την πρώτη διάκριση στην ποι- ήτρια, που τιμήθηκε με το πρώτο Κρατικό βραβείο στα Ανθεστήρια του Σαντιάγο το 1914. Ένας από τους μεγαλύτερους φιλολογικούς κριτικούς ο Hernan Diaz Argüeta χαρακτήρισε την ερωτική ποίηση της Μιστράλ "ως τα πιο δυνατά ποιήματα αγάπης και λύπης στην ισπανική γλώσσα".

Από εκεί και πέρα, ακολουθεί η ανοδική πορεία της ποιήτριας. Αποφασισμένη να μην παντρευτεί, αφοσιώνεται με πάθος στα μικρά παιδιά που διδάσκει, σαν ένα υποκατάστατο της ανεκπλήρωτης μη- τρώτητάς της, που θα την πληγώνει σ' όλη της τη ζωή. Μαζί με την ιδιαίτερη κλίση και αγάπη της σε θρησκευτικά θέματα, θα μας δώ- σει στα 1922 την εξαιρετη ποιητική συλλογή "Ερήμωση" (Desolacion). Σ' αυτήν κυριαρχεί και πάλι ο πόνος της νεότητας, αλλά εξυμνού- νται οι ηθικές δυνάμεις της ζωής. Κύριο χαρακτηριστικό της συλλο- γής, είναι το προσωπικό ύφος και η υποκειμενική θέαση των θεμά- των, με την αίσθηση του τραγικού τόνου που είναι διάχυτος. Στον κύκλο αυτής της συλλογής ανήκουν τα ωραιότατα θρησκευτικά ποι- ήματα Canto del justo και το μεγαλόπνοο Al Oido de Christo, το Ex- tasis κ.άλλ.

Στη συλλογή περιλαμβάνονται επίσης και μικρά κομμάτια πρό- ζας. Είναι η πιο γνωστή συλλογή της που την καθιέρωσε σαν ποιή- τρια ολκής.

Θ' ακολουθήσει στα 1924 η θαυμάσια ποιητική συλλογή "Τρυφε- ρότητα" (Ternura) που περιέχει μερικά απ' τα "ωραιότερα νανουρίσμα- τα στην ιστορία της ποίησης", όπως σημείωσε ο μεγάλος Γάλλος ποιητής Paul Valery. Σ' αυτά φαίνεται ότι υπερπλεονάζει η αγάπη και η ευαισθησία της ποιήτριας για τα μικρά παιδιά. Με τη συλλογή αυ- τή η Μιστράλ δημιούργησε το πρώτο αυθεντικό Corpus παιδικής φι- λολογίας στη Λατινική Αμερική, γιατί οι στίχοι της, είναι εμποτι- σμένοι με ηθικά και διδακτικά στοιχεία αλλά και με χιούμορ και πολλή ομορφιά. Τα ποιήματά της διδάχθηκαν στα σχολεία της πα- τρίδας της επί γενεές.

Στα 1938 η ποιήτρια ευρισκόμενη στην πιο ώριμη στιγμή της ποιητικής της δημιουργίας εξέδωσε την συλλογή της "Τάλα" (Tala) λέξη που σημαίνει την απογύμνωση των δέντρων από τα φύλλα που γονιμοποιούν το έδαφος.

Η συλλογή διακρίνεται για τον υψηλό αρρενωπό στοχασμό και για το θρησκευτικό της μυστικισμό. Όπως έγραψε ο καθηγητής Margot de Vazquez, με τη συλλογή αυτή φαίνεται η Μιστράλ να "ει- σέρχεται στη φωτισμένη κατάσταση του μυστικισμού αφήνοντας πί- σω της τ' απομεινάρια της τραχύτητας του ασκητισμού".

Η τελευταία εν ζωή συλλογή της Laga, που κυκλοφόρησε στα 1944, περιέχει ποιήματα εναντίον του ρατσισμού, του πολέμου, των φρικαλέων εγκλημάτων, των διωγμών των αδυνάτων κλπ. Ποιήματα δηλ., κοινωνικού και ανθρωπιστικού περιεχομένου. Μετά τον θάνατο της δημοσιεύτηκε "το ποίημα της Χιλής" (Poema de Chile 1967) που περιέχει τραγούδια για την πατρίδα της γραμμένα στα τελευταία εί- κοσι χρόνια της ζωής της. Το έργο αυτό αποτελεί έναν ύμνο για το φυσικό περιβάλλον της γενέτειρας χώρας της ποιήτριας που τόσο αγαπούσε.

Δεν είναι εύκολη η σύντομη προσέγγιση των ποιητικών συντε- ταγμένων της ποιήτριας. Άλλωστε, όπως έχει σωστά ειπωθεί, κάθε απόπειρα ερμηνείας ενός ποιητικού έργου μπορεί να οδηγεί και σε μιὰ παρερμηνεία. Απ' αυτά που είπαμε όμως προηγουμένως, μπορού- με να βγάλουμε μερικά συμπεράσματα. Είναι φανερό ότι το ποιητικό έργο της Μιστράλ πηγάζει από δύο μεγάλες πηγές: το βαθύ ανθρώ- πινο πόνο, και την αγάπη. Η Μιστράλ γνώρισε τον εαυτό της γνωρι- ζοντας τον πόνο. "Ο άνθρωπος είναι μαθητευόμενος, ο πόνος είναι

δάσκαλός του" έλεγε ο Alfred de Misset. Και η Λουσίλα, αισθάνθηκε τον πόνο να την πλημμυρίζει ως τα ακροτελεύτια κύτταρα τού είναι της. Όχι μόνο με τον πρόωρο θάνατο του μνηστήρα της, όχι μόνο με το μετέπειτα τραγικό θάνατο του παιδιού που υιοθέτησε, αλλά και λόγω της δυστυχίας των πτωχών, των ταπεινών και των αθώων:

"Γίνεται η γη μηρία
σ' όποιον πουλάει μιá καρδιά.
Κι' απ' τον πόνο, ανατριχιάζουν
τα στεκάμενα νερά"

Θα μας πει στην πρώτη στροφή ενός ποιήματός της.

Αυτός ο πόνος που αναβλύζει απ' την ποίησή της, είναι ο πόνος που αντιμετωπίζεται σαν μιá φυσική και κοινωνική ανεπάρκεια που πρέπει να θεραπευτεί'. Γι' αυτό και η ποίησή της είναι πρώτα απ' όλα, η πλήρης λειτουργία μιás ψυχής εσταυρωμένης στους σταυρούς των άλλων που ασκείται σαν μιá φυσιολογική ενέργεια και δίνεται ολόκληρη, με διάπυρο ζήλο - παρατηρεί η Ρίτα Μπούμη - Παπά.

Είναι όμως σχεδόν αδύνατον να υπάρξει αγάπη οδυνηρή, χωρίς να συμπορεύεται με την πίστη και την ελπίδα. Έτσι, στη Μιστράλ, εμφανίζεται το ωραίο τρίπτυχο της αγάπης - πίστης - ελπίδας, στο οποίο συμπυκνώνεται όλη η χριστιανική διδασκαλία κατά τον κορυφαίο απόστολο του Χριστού, Παύλο.

Η Ιερή Βίβλος, είναι στο προσκεφάλι της ποιήτριας και την εμπνέει, την χειραγωγεί, της δίνει νόημα στη ζωή για να συνεχίζει την οδυνηρή πορεία τής αγωνιζόμενης. Να συνεχίζει την ανάβαση της στο όρος Κάρμηλο σαν τον Juan de la Cruz, ή στο δικό της Κραβιού τόπον, όπου την αναμένει η επί του σταυρού της καθήλωσις.

Στις συλλογές της Tala και Desolacion υπάρχουν ποιήματα που είναι προσευχές, ικεσίες και δεήσεις, που αποκαλύπτουν την ταπεινή και τρυφερή ψυχή της ποιήτριας να γυμνώνεται σαν ρομφαία γυμνή και απαστράπτουσα στο γλωμό σεληνόφως, ως "ένώπιος ενωπίω", και να συνδιαλέγεται με το θείον.

Η ποίηση της Μιστράλ είναι κατά βάση βιβλικο-χριστιανική και διαχέει στους στίχους της αρκετές φορές έναν μυστικισμό. Έναν μυστικισμό όμως, που δεν απομακρύνεται στιγμή από το χώμα, τους ανθρώπους, και τον πόνο τους. Τα πόδια της ποιήτριας βρίσκονται στη γή ριζωμένα, όσο το κεφάλι της αγγίζει τον ουρανό!

Οι στίχοι της μεγάλης ποιήτριας είναι απλοί και ανεπιτήδευτοι. Αλλά στην απλότητά τους κρύβεται παλμός, ανάσα, και τιθασειμένη δύναμη: μιá δύναμη που εξέρχεται και καταλαμβάνει τη διάνοια του αναγνώστη πότε ως λυκαυγές και πότε ως φώς μεσημβρίας. Τα ποιήματά της ασφαλώς δεν είναι πάρα πολλά σε όγκο, αλλά εκφράζουν όλη την κλίμακα των συγκινήσεων μιás θερμής καρδιάς και

μας φέρνουν σ' επαφή με την δυνατή κι' αυθόρμητη προσωπικότητά της". Νοιώθει κανείς τη φωτιά αυτής της φωνής που πολλές φορές αισθάνθηκε

"της βροχής τα δάκρυα τα πικρά να πέφτουν.
Μοιάζει ο ουρανός μ' απέραντη καρδιά
που για την πίκρα μιλά.
Δε βρέχει. Σιγά-σιγά ματώνει και για ώρα πολλή".

Το ποιήμά της "Το μαρτύριο", είναι πλήρως αποκαλυπτικό για το πως ένοιωθε η ίδια την ποίηση. Η ποίηση για τη μεγάλη ποιήτρια Λουσίλα Αλκαγιάγα, είναι ένα μαχαίρι καρφωμένο στη σάρκα της, ένα ανελέητο δώρο, ατέλειωτο καψάλισμα, μια ομωγή, ένα βρέφος που θηλάζει από το αίμα της!

Στην τεχνική της η Μιστράλ ακολουθεί συνήθως τους κανόνες στιχουργικής του Ρομανθέρο δηλ. τον οκτασύλλαβο στίχο και τη λεγόμενη φωνητική ρίμα (ρίμα όλων των ζυγών στίχων) που ήταν πολύ διαδεδομένη στην παλιότερη ισπανόφωνη ποίηση. Το λεξιλόγιό της είναι πλούσιο και πρωτότυπο. Η ποιήτρια είχε το θάρρος να χρησιμοποιεί λέξεις που δεν υπήρχαν στο λεξικό της. Έτσι, η Γκαμπριέλα, δημιούργησε μιάν "αγροτική επανάσταση" στην Ισπανική γλώσσα. Η γλώσσα της βέβαια, είναι γλώσσα απλή, σαφής, λυρική και αντμοντερνιστική, παρ' όλον που οι ρίζες της πρέπει να αναζητηθούν στο μοντερνισμό ιδίως στον Μεξικανό Αμάδο Νέρβο και στο Νικαραγουανό Ruben Dario. Και αυτό το γεγονός, μας εισάγει κατ' ευθείαν στην διαπίστωση γιατί, η Μιστράλ παρ' όλο που αναγνωρίστηκε σαν μεγάλη ποιήτρια, είναι σήμερα μάλλον λησμονημένη.

Δύο νομίζω είναι οι βασικοί λόγοι γι' αυτό το φαινόμενο:

Πρώτον: Η ποίηση της Μιστράλ είναι λυρική και η λυρική ποίηση στην εποχή μας θεωρείται ξεπερασμένη γιατί η εποχή μας είναι αντιλυρική, για να μην πούμε αντι-ποιητική.

Δεύτερον: Είναι ποίηση κατά βάση μεταφυσική, βιβλικο-χριστιανική, ανθρωπιστική. Στην εποχή μας λίγοι ενδιαφέρονται για θρησκευτική και ανθρωπιστική ποίηση. Οι λογοτεχνικοί κριτικοί προβάλλουν ποίηση που να περιέχει περισσότερη απαισιοδοξία, σαρκασμό, και κυρίως ερμητισμό, ποίηση όπως λέγεται "πρωτοποριακή", πλασμένη κατ' εικόνα και ομοίωση της πεζής, απέλπιδας, και απάνθρωπης εποχής που ζούμε, ασφυκτικά κλεισμένης στο κλουβί του τεχνολογικού πολιτισμού.

Παρά τις όποιες αντιλήψεις και επιφυλάξεις για το τι εκφράζει σήμερα την εποχή μας, το τι είναι ποιητικό και τι αντιποιητικό -να θυμηθούμε εδώ τον αφορισμό κάποιου που σωστά είπε, ότι η ποίηση υπάρχει και λειτουργεί παρά και κατά της κριτικής -, δε μπορεί κανείς να μην αναγνωρίσει το γεγονός ότι η ποίηση της Μιστράλ είναι

αληθινή ποίηση. Ένας κριτικός παρατήρησε ότι "η δύναμη του έργου της δε βρίσκεται τόσο στα θέματα, παρά στη τέχνη της να μεταλλάσσει μέσα της την πραγματικότητα σε μιά ευγενικιά ουσία και να την κάνει ποίημα". Και ο Manuel de Montolieu έγραψε: "Η έκφρασή της χαρακτηρίζεται από μιά σεισμική δόνηση και από μιά τεράστια συνθετική δύναμη. Είναι από εκείνους τους ποιητές που έχουν αχανή και βαθύ εσωτερικό κόσμο που υπαγορεύει στον αυθορμητισμό τους το νόμο της εξωτερικής ομορφιάς".

Η Μιστράλ είναι η πρώτη λογοτέχνης της Λατινικής Αμερικής που τιμήθηκε με το Βραβείο Νόμπελ λογοτεχνίας. Το κύρος της αναγνωρίστηκε από μεγάλους κριτικούς και ποιητές και από τον μετέπειτα Νομπελίστα συμπατριώτη της Πάμπλο Νερούδα, που την αποκάλεσε δασκάλα του. "Είναι μιά κινούμενη και δυνατή φωνή, που πρέπει κάποιος να γνωρίζει, αν θέλει να ισχυρισθεί ότι καταλαβαίνει τη μοντέρνα Λατινο-αμερικάνικη ποίηση" έγραψε ο κριτικός και ποιητής W.S. Merwin.

Έχουν περάσει περισσότερα από τριάντα χρόνια από το θάνατο της Μιστράλ που απεβίωσε το 1957. Φαινομενικά η ποιήτρια είναι μιά μεγάλη λησμονημένη. Όμως για την Λουσίλα Αλκαγιάγα, που στη ζωή της αγάπησε και πόνεσε πολύ, ισχύει αυτό που ίδια έγραψε για τους μεγάλους νεκρούς, τους νεκρούς - ζώντες.

"Δεν θα πεθάνουν. Κανείς μα κανείς δεν πεθαίνει, εκτός απ' αυτόν που ποτέ δεν έζησε".

ΕΝΑΣ ΕΥΣΕΒΗΣ

Πρέπει να δω το φύλακα του φάρου,
να πάω στον απόκρημνο βράχο του,
να νοιώθω το κύμα να σπάει στο στόμα του,
να δω την άβυσσο στα μάτια του.
Θέλω να βρώ, εάν ζεί,
αυτόν τον αλατισμένο γέρο της θάλασσας.

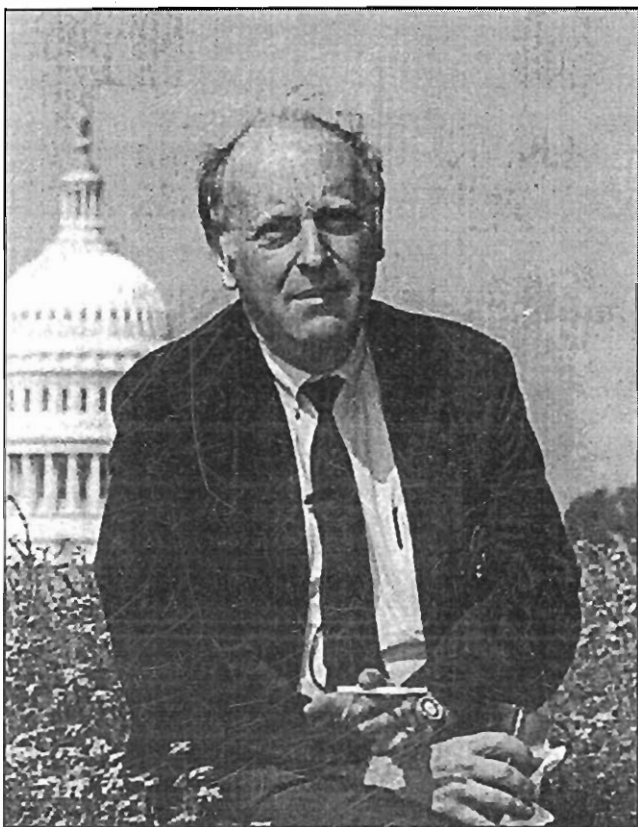
Λένε πως κοιτάει μόνο προς την ανατολή
περιτειχισμένος ζωντανός στη θάλασσα.
Όταν θρυμματίζω το κύμα του, εύχομαι
να γυρνούσε τα μάτια του απ' την άβυσσο σε μένα.

Γνωρίζει ό,τι μπορεί κανείς να γνωρίζει για τη νύχτα
που έχει γίνει κρεβάτι μου και μονοπάτι
γνωρίζει το χταπόδι, το σφουγγάρι και το θαλάσσιο ρεύμα
και τις αισθήσεις νεκρές από μια κραυγή.

Το εξαγνισμένο του στήθος
το φτύνουν παλίρροιες
το διαπερνούν γλάροι
είναι χλωμό σαν τον ακρωτηριασμένο.
Τόσο γαλήνιος, τόσο βουβός και αδιάφορος
σαν να ήταν αγέννητος.

Αλλά πηγαίνω στου φάρου τον πύργο
να σκαρφαλώσω το μονοπάτι με τις κοφτερές άκρες
και να βρεθώ με τον άνθρωπο που θα μου πεί
τι είναι γήϊνο και τι ουράνιο.
Στο ένα χέρι του φέρνω μιά κανάτα γάλα,
στο άλλο, μία γουλιά κρασί.

Μπροστά προχωρεί ακούγοντας θάλασσες
ερωτευμένες με τίποτ' άλλο, παρά με τον εαυτό τους.
Ίσως τώρα να μην προσέχει τίποτα
προσηλωμένος στη λησμονιά και στ' αλάτι.

Γιώσεφ Μπρόντσκι-Νόμπελ Λογοτεχνίας 1987

ΓΙΩΣΕΦ ΜΠΡΟΝΤΣΚΙ

ΣΤΟΧΑΣΜΟΣ ΚΑΙ ΛΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ.

*"Η γλώσσα δεν είναι το μέσον
αλλά μονάχα το όχημα του ποιητή"*
J. Brodsky

Ο Ρωσοεβραϊός ποιητής Ιωσήφ Μπρόντσκι ήταν για πολλούς ένας σχεδόν άγνωστος ποιητής, μέχρι την ημέρα της βράβευσής του από τη Σουηδική Ακαδημία το 1987. Ωστόσο, το βραβείο Νόμπελ τον καταξίωσε, και τον καθιέρωσε σαν μια μεγάλη ποιητική φυσιογνωμία, αντάξια, του όχι μεγάλου ποσοτικά, αλλά ποιοτικά έργου του.

Ο ποιητής γεννήθηκε στο Λένινγκραντ, τον Μάη του 1940 από Ρωσοεβραίους γονείς. Από μικρός επιδίδεται στη μελέτη και μαθαίνει μόνος του ξένες γλώσσες, ενώ σύντομα κάμει την εμφάνισή του σε λογοτεχνικούς κύκλους με μεταφράσεις Γιουγκοσλάβων και Πολωνών ποιητών.

Στα δεκαπέντε του, παρατάει το σχολείο και αναζητάει την προσωπική του ελευθερία, που η μοίρα και οι καταστάσεις επίμονα ήθελαν να του στερήσουν. Εργάζεται επί χρόνια σε διάφορα επαγγέλματα όπως θερμαστής, φωτογράφος, ναύτης, βοηθός γεωλόγου, βοηθός ιατροδικαστή κλπ. και γνωρίζει έτσι καλά τη ζωή των Ρώσων, πράγμα που θα εμπλουτίσει την εμπειρία και τη σκέψη του. Όμως στα 1964, δικάζεται στο Λένινγκραντ και φυλακίζεται με την κατηγορία ότι δεν εργάζεται και ότι είναι "ένα κοινωνικό παράσιτο". Μένει στη Σιβηρία δεκαοχτώ μήνες και το υπόλοιπο της ποινής, του χαρίζεται, μετά από πιέσεις δυτικοευρωπαίων προς τη Ρωσική κυβέρνηση.

Ο Μπρόντσκι πριν από τη δίκη του το 1962, επισύρει την προσοχή της μεγάλης ρωσίδας ποιήτριας Άννας Αχμάτοβα (1888-1966) που εκφραζεται ενθουσιαστικά για την ποίησή του. Άπ' τον καιρό του Μάντελσταμ - γράφει - δεν έχω ξαναδιαβάσει τέτοια ποιήματα όπως του Μπρόντσκι".

Αλλά και με τον Μπρόντσκι επαληθεύτηκε το ρητό, "ουδείς προφήτης εν τη πατρίδι αυτού". Μόνο μερικά ποιήματά του δημοσιεύθηκαν κατά καιρούς στο ρωσικό περιοδικό "Σύνταξη" που το διέδιδαν οι αντικαθεστωτικοί. Τα έργα του δε κυκλοφόρησαν ποτέ στη Ρωσία

τυπωμένα, παρά μόνο στο εξωτερικό. Το 1962 κυκλοφόρησε η συλλογή του "Λόφοι κι' άλλα ποιήματα" - μιά επιλογή από το έργο του - στο Παρίσι, στα Γαλλικά. Τελικά το 1972, κατορθώνει ύστερα από παρέμβαση ξένων διανοουμένων και κυβερνήσεων να εγκαταλείψει τη Ρωσία. Του δίνεται η άδεια αναχώρησης, αλλά του αφαιρείται η ρωσική υπηκοότητα.

Έτσι, από το 1972, ο Μπρόντσκι εγκαθίσταται στην Αμερική, παίρνει την Αμερικάνικη υπηκοότητα και αρχίζει να διδάσκει σε διάφορα Πανεπιστήμια. Σύντομα αρχίζει να αναδεικνύεται σε ποιητή μεγάλου αναστήματος και γίνεται μέλος της Αμερικανικής Ακαδημίας γραμμάτων και τεχνών, επίτιμος διδάκτορας του Παν/μίου του Γέηλ, και καθηγητής στο Παν/μιο της Κολούμπια.

Τα έργα του που έγραψε στη μητρική του γλώσσα, μεταφράστηκαν σε 12 γλώσσες, ενώ το τελευταίο του βιβλίο "Αναμνήσεις από το Λένινγκραντ" το 'γραψε απ' ευθείας στ' αγγλικά. Σπουδαιότερα απ' τα ποιητικά του έργα είναι τα "Ρωμαϊκά ελεγεία και άλλα Ποιήματα", το "Σ' έναν ηλικιωμένο αρχιτέκτονα απ' τη Ρώμη" και το "Άσμα του εκκρεμούς".

Μια ενδιαφέρουσα επιλογή ποιημάτων του κυκλοφόρησε από τις εκδόσεις Penguin με τον τίτλο: Το Urania: Selected Poems 1965-1985. Εκτός από ποίηση, ο Μπρόντσκι έγραψε και αξιόλογα δοκίμια που μιά επιλογή τους δημοσιεύτηκε με τον τίτλο "Less Than One: Selected Essays" (Penguin Books, 1987). Τα δοκίμια έγιναν δεκτά από την κριτική μ' ενθουσιασμό. Ο S. Prender στον Observer τα χαρακτήρισε ως "μεγαλοπρεπή" και η Washington Post Book World, θεωρεί ότι η πρόζα του Μπρόντσκι, έχει την "επενέργεια και την ακριβολογία αυθεντίας". Από τα δοκίμια αυτά, που το ένα είναι καλύτερο απ' το άλλο, θα μπορούσε κανείς να ξεχωρίσει ιδιαίτερα αυτά που αναφέρονται στον Καβάφη, στον Οσίπ Μάντελσταμ, στην Άννα Αχμάτοβα, καθώς επίσης και τα δοκίμια "ποιητής και πρόζα", "σημειώσεις σ' ένα ποίημα", "για την τυραννία" κ. άλλ.

* * *

Αλλ' ας έρθουμε στην ποίηση του Μπρόντσκι. Τι είναι ποίηση; Για τον ποιητή "η ποίηση είναι θείο δώρο". "Δεν πιστεύα" - είπε σε σχετική ερώτηση - "ότι χρειάζεται διδασκαλία για να γίνει κανείς ποιητής, γιατί η ποίηση είναι κάτι που προέρχεται από το Θεό. Μιλώντας για τον άνθρωπο θα λέγαμε πως είναι πρώτα ον αισθητικό και έπειτα ηθικό".

Αν αυτό που μας διακρίνει από τους άλλους εκπροσώπους του ζωϊκού κόσμου είναι ο λόγος, τότε η λογοτεχνία, και μάλιστα η ποι-

ηση, σαν ανώτερη μορφή της λογοτεχνικής έκφρασης είναι - για να εκφραστούμε ωμά - ο στόχος του είδους μας". Και συμπληρώνει: "Ο κόσμος απ' ό,τι φαίνεται, δε μπορεί να σωθεί με την ποίηση - όπως έλεγε ο Μάθιου Άρνολντ, ή την ομορφιά όπως ήθελε ο Ντοστογιέφσκυ -, το άτομο όμως, μπορεί".

"Το έργο τέχνης, ειδικά η λογοτεχνία και ειδικότερα η ποίηση, απευθύνεται στον άνθρωπο πρόσωπο με πρόσωπο, συνάπτει μαζί του μιά σχέση άμεση, χωρίς μεσολαβητές. Γι' αυτό και οι ηγέτες των λαών δεν έχουν σε εκτίμηση την τέχνη ειδικά τη λογοτεχνία και ειδικότερα την ποίηση".

Σε συνέντευξή του που δημοσιεύθηκε στην Γερμανική εφημερίδα Die Zeit (Ο χρόνος) της 16-12-88 υπογράμμισε: "Η ποίηση διαθέτει ακρίβεια και πυκνότητα... Είναι οδυνηρή και ουσιαστική όσο και μια ερωτική σχέση". Ο ποιητής πιστεύει ακλόνητα στην καθαρτήρια δύναμη της ποίησης. Ονειρευόμενος μια ποίηση για τον καθένα, έλεγε: "Η ποίηση είναι, ίσως, η μόνη μας ασφάλεια απέναντι στη χυδαιότητα της ανθρώπινης ψυχής".

Στο δοκίμιό του για τον Καβάφη γράφει τα επιγραμματικά τούτα λόγια: "Η ποίηση προσφέρει το μοναδικό όπλο που μπορεί να νικήσει τη γλώσσα χρησιμοποιώντας τα μέσα που παρέχονται απ' την ίδια τη γλώσσα".

Ο άνθρωπος απ' τη στιγμή που γεννιέται παλεύει αδιάκοπα με τη ζωή και το θάνατο. Timor mortis conterritus me (ο φόβος του θανάτου με αναστατώνει) ήταν το ρεφραϊν ενός μεσαιωνικού ποιήματος.

Αν η σοφία είναι μελέτη θανάτου, όπως έλεγε ο Πλάτων, τότε η ποίηση είναι κι' αυτή ένας τρόπος μελέτης του θανάτου.

Γι' αυτό ο Μπρόντσκι καταλήγει στον αφορισμό "τό να γράφει κανείς ποίηση, είναι μιά άσκηση για την αντιμετώπιση του θανάτου".

Μετά το θάνατο μένει μονάχα το κενό
πιό σίγουρο κι' από την κόλαση, πιο φοβερό

μας θυμίζει ο ποιητής στο ποίημά του που έχει τον τίτλο "Η κηδεία της Μπουμπούς".

Ο Μπρόντσκι είναι λάτρης της αλήθειας και της λευτεριάς, της λευτεριάς που τόσο την στερήθηκε στα νεανικά χρόνια της ζωής του. Γι' αυτό και μεταφυσικά, ηθικά και φιλοσοφικά ερωτήματα, αποτελούν τις συνιστώσες του όλου έργου του. Παρ' όλο που είναι διάχυτος ένας σκεπτικισμός, και μιά απαισιοδοξία διαυλακώνει το έργο του (αφού οι μονομάχοι πάντα θα πεθαίνουν στις αρένες και τα πλήθη τα επιζητούντα άρτον και θεάματα θα παραληρούν) ωστόσο, το σύνολο έργου του, χαρακτηρίζεται περισσότερο από ρεαλισμό και

τραγικότητα, παρά από απαισιοδοξία.

Ο Μπρόντσκι δεν είναι μόνο ποιητής. Είναι και βαθύς μελετητής της προγενέστερης λογοτεχνίας. Η ποίησή του είναι διαποτισμένη με θρησκευτικό μυστικισμό που είναι μπολιασμένος από νεοπλατωνικούς στοχασμούς, από τον Ιουδαίο φιλόσοφο Φίλωνα, και από πρωτοχριστιανικά κείμενα. Απ' την άλλη μεριά η καταγωγή του, η ζωή του και η γνώση ξένων γλωσσών βοήθησαν τον Μπρόντσκι ν' αποκτήσει ένα ασυνήθιστο θεματικό πλούτο που παρουσιάζεται εμφανώς στην ποίησή του. Στην υπέροχη ελεγεία του για το μεγάλο Άγγλο μεταφυσικό ποιητή Τζών Ντάν (1573-1631) γράφει στίχους για "συναισθήματα και σκέψεις βαρείες σαν αλυσίδες" αλλά σ' άλλους στίχους αχνοφέγγει η ελπίδα για κάτι καλύτερο, παρ' όλον που η ίδια η ζωή χαρακτηρίζεται ως ακατάπαυστος αγώνας και η ειρήνη είναι ένα άπιαστο όνειρο. Το θείο βρίσκεται πολλές φορές στο επίκεντρο της ποίησής του. Στο ποίημά του "έμμετρη επιγραφή" τελειώνει με το συγκλονιστικό στίχο

"ο σταυρός
είναι η αιωνιότητα των Θεών"

Ο Θεός των προγόνων του, και το Λένινγκραντ, η πόλη που γεννήθηκε και μεγάλωσε, είναι για τον ποιητή οι δύο πόλοι έλξης, οι δύο μεγάλες του αγάπες που τον ζωοποιούν στην ξενιτιά. Η αγάπη - η lingua franga μέσω της οποίας μας μιλά ο χρόνος -, είναι ουσιαστικά ένας τρόπος επικοινωνίας του απείρου με το πεπερασμένο, θα μας πει ο ποιητής. Το αντίστροφο, αποτελεί είτε έκφραση πίστης, είτε δημιουργία ποίησης.

Συνδυάζοντας μ' έναν απαράμιλλο τρόπο την παράδοση με το μοντέρνο στοιχείο, ο Μπρόντσκι μας εκπλήσσει με την απλή, ανεπιτήδευτη γλωσσική του έκφραση, αλλά και τις εικόνες - που μας απομακρύνουν από την πραγματικότητα - και με τις ασυνήθιστες απότομες μεταφορές του.

"ο ουρανός είναι όπως ένα πουλί πάνω από τους τάφους
και όπως μπρός από μιά πόρτα που
δεν μπορούν να ελέγξουν
σφυροκοπά στιδήποτε, σφυροκοπά καρφιά
στο παρελθόν, στο μέλλον και παρόν".

Ακόμα, διαβάζουμε στίχους όπως:

"η δεύτερη μέρα του Ιανουαρίου είναι και πάλι
Πέμπτη, σηκώνοντας το έκπληκτο φρύδι της
σαν υαλοκαθαριστήρας αυτοκινήτου στη βροχή
(έξη χρόνια αργότερα)

Στο ποίημα "Στροφές", γράφει στην αγαπημένη του, ότι δεν υπάρχει λόγος να μαλώνουν για το παρελθόν που χάθηκε, γιατί

"Είναι σαν να χτυπάς μια σκιά
ή - να κινείς σ' ένα τετράγωνο τη βασίλισσά σου".

Στο ποίημά του που φέρει τον τίτλο "Μέρος του λόγου", γράφει τους εξής πρωτότυπους στίχους:

"Η φτέρνα μου γλιστράει στον πάγο - ή μήπως καμπουριάζει
η υδρόγειος απότομα κάτω από το πέλμα μου;...
Η ζωή που κανείς δεν τολμά να εκτιμήσει, όπως το στόμα
εκείνου του αλόγου που το δώσαν δώρο,
γυμνώνει τα δόντια της καθώς χαμογελάει βιασμένα σε κάθε
συνάντησή..."

Στην ποίηση του Μπρόντσκι εμφανής είναι η επίδραση που υπέστη από τους ποιητές Άννα Αχμάτοβα, Ώντεν, Ράινερ Μαρία Ρίλκε, Μπωντλέρ κ.α. Από τους πεζογράφους ο ποιητής θαύμαζε περισσότερο τον Πασκάλ, το Ντοστογιέφσκυ και τον Μαρσέλ Προυστ.

Ο Μπρόντσκι με την ποιητική του, ανανέωσε τη ρωσική ποίηση χρησιμοποιώντας επιδέξια το παραδοσιακό ποιητικό υλικό, αναχωνεύοντας την μακρά παράδοση με στίχους πυκνούς, κοφτούς, δραματικούς, απαλλαγμένους από το γνωστό λυρικό τους φόρτο, που τους "νευρώνει ένας πυρετικός κραδασμός" - όπως παρατήρησε η Σοφία Χατζιδάκη σ' ένα απ' τα πρώτα μελετήματα για τον ποιητή, που δημοσιεύθηκε στη Νέα Εστία, το Νοέμβριο του 1966. Αλλά, συνεχίζει, "τους στίχους αυτούς τους διακρίνει διαύγεια και ειρωνία, που στιγμές αγγίζει τα σύνορα του σαρκασμού ενισχύοντας το δραματικό τόνο. Αυτές ακριβώς οι αιχμές όπως και η συχνή μεταρσίωση, ασκούν και τη μεγαλύτερη σαγήνη". Δεν είναι παράδοξο γιατί ο ποιητής ένα ποίημα το παρομοιάζει με ένα ψάρι σφηνώνει στο λαϊμό αυτού που θέλει να το καταπιεί, μας λέει στο ποίημά του που επιγράφεται "Ψάρια στο χειμώνα".

Το "Ιουδαϊκό κοιμητήριο" είναι ένα άλλο αντιπροσωπευτικό ποίημα του Μπρόντσκι, όπου κανείς, συναντά τα παραπάνω Μπροντσκικά στοιχεία (πυκνότητα, ένταση, δραματικότητα, λεπτή ειρωνεία).

Οι Ελλανοδίκες της Σουηδικής Ακαδημίας απένευμαν το βραβείο Νόμπελ στον Μπρόντσκι

"για το ποιητικό του έργο που διακρίνεται για την μεγάλη ένταση και το λυρισμό των ποιητικών μέσων που χρησιμοποιεί".

Με σεμνότητα και αυτοσαρκασμό ο Μπρόντσκι όταν έμαθε τη βράβευσή του είπε:

"είναι μεγάλο βήμα για μένα, αλλά μικρό για την ανθρωπότητα".

Στο λόγο του που εκφώνησε ο ποιητής κατά την τελετή της απονομής του Νόμπελ στη Στοκχόλμη, τονίζοντας τη μοναδική ικανότητα της τέχνης να εξευγενίζει και μορφώνει τα άτομα, σημείωσε με πίκρα:

"Επειδή δεν υπάρχουν νόμοι που να μας προστατεύουν από μας τους ίδιους, κανένας ποινικός νόμος δεν προβλέπει ποινή για τα εγκλήματα κατά της λογοτεχνίας".

Ποιο είναι το χειρότερο; Για τον ποιητή το χειρότερο απ' όλα είναι, όχι η δίωξη συγγραφέων, ή το κάψιμο βιβλίων τους εκεί όπου γίνεται. Το χειρότερο απ' όλα είναι "η μη ανάγνωση των βιβλίων. Αυτό το έγκλημα - υπογράμμισε - το πληρώνει ο άνθρωπος σ' όλη του ζωή".

Η μοίρα τόφερε, ο μεγάλος Ρώσος ποιητής να πεθάνει πρόωρα. Ο Τύπος και τηλεοπτικά μέσα ανέφεραν στις 28 του Γενάρη 1996, ότι ο Μπρόντσκι πέθανε από καρδιακή προσβολή στα 55 του χρόνια, αφήνοντας πίσω του σημαντικό ποιητικό και δοκιμακό έργο, που πρέπει ασφαλώς να μελετηθεί περισσότερο. Με το θάνατό του, το Ρωσικό πρακτορείο ειδήσεων ΙΤΑΡ-ΤΑΣΣ χρησιμοποίησε τη φράση: "Ο ήλιος της ρωσικής ποίησης έδυσσε" μιά φράση που είχε χρησιμοποιηθεί και στα 1837 με το θάνατο του Αλεξάντερ Πούσκιν.

ΕΝΑ ΙΟΥΔΑΙΚΟ ΚΟΙΜΗΤΗΡΙ ΣΤΟ ΛΕΝΙΝΓΚΡΑΝΤ

Ένα Ιουδαϊκό Κοιμητήρι κοντά στο Λένινγκραντ. Ο φράχτης από σάπιες σανίδες ερειπωμένος. Πίσω απ' το μισογερμένο περίβολο κείτονται μνήμα με μνήμα, Άνδρες: νομκοί, του εμπορίου, της επανάστασης, της μουσικής.

Για τον εαυτό τους τραγούδησαν. Για τον εαυτό τους αποταμίευαν. Για τους άλλους πέθαναν.

Κι' όμως, πρώτα-πρώτα πλήρωναν φόρους, έβγαζαν στις τοπικές αρχές το καπέλο τους.

Και σ' αυτόν τον αδιέξοδο υλιστικό κόσμο έμειναν ιδεαλιστές: ερμήνευσαν το Ταλμούδ.

Ίσως να διέκριναν με ακρίβεια. Ίσως να πίστεψαν τυφλά στην εντολή.

Αλλά διδάξαν στα παιδιά τους να γίνουν σκληρά, με υπομονή. Δεν έσπειραν ψωμί. Ποτέ τους δεν έσπειραν ψωμί.

Τον ίδιο τον εαυτό τους έριξαν σαν σπόρους μέσα στη κρύα γή.

Κι' αποκοιμήθηκαν για πάντα. Τους παράχωσαν.

Τους άναψαν κεριά στη γιορτή της συμφιλίωσης και πεινασμένοι γέροντες με λεπτή παλλόμενη φωνή απ' την παγωνιά άπνοοι

ικέτευαν για την ανάπαυση των φθαρτών κουφαριών.

Και βρήκαν την ανάπαυση. Κατά το νόμο της φθοράς της ύλης.

Δε θυμόνταν τίποτα. Δεν ξέχασαν τίποτα.

Πίσω απ' το σάπιο περίβολο στο τυμβοχώραφο, τέσσερα χιλιόμετρα απ' το τέρμα του τράμ.

Οκτάβιο Παθ-Νόμπελ Δογοτεχνίας 1990

ΟΚΤΑΒΙΟ ΠΑΘ

Ο ΠΟΙΗΤΗΣ ΤΟΥ ΦΩΤΟΣ ΤΗΣ ΣΙΩΠΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΛΗΘΗΣ

Φως που ωριμάζει ώσπου να γίνει σώμα
Ώσπου να γίνει ίσκιος του κορμού - σου φως του ίσκιου - σου
Μιά μέρα αρχίζει μες στο στόμα - σου
Η μέρα που ανοίγει μες στη νύχτα - μας

Υπάρχει κάτι το συναρπαστικό, κάτι το μεθυστικό, στον ποιητικό κόσμο της Ισπανόφωνης Λατινικής Αμερικής. Οι λαοί και οι κάτοικοί της, εκτός από το γνωστό πολιτισμικό υπόβαθρο και το ποιητικό ταμπεραμέντο, μας έχουν δώσει μέχρι τώρα άφθονα και πειστικά δείγματα πρωτοπόρων πνευματικών δημιουργιών. Πολλοί απ' αυτούς είναι ιδιαίτερα γνωστοί και αγαπητοί στο ελληνικό αναγνωστικό κοινό. Ο Πάμπλο Νερούδα, ο Καίσαρ Βαλέσιο, η Γκαμπριέλα Μιστράλ, ο Ερνέστο Σαμπάτο, ο Χόρχε Λουίς Μπόρχες, ο Γκ. Μαρκές κ. άλλ., κατέχουν μιά δεσπόζουσα θέση στην παγκόσμια φιλολογία.

Ανάμεσα σ' αυτούς τους καταξιωμένους λογοτέχνες, συγκαταλέγεται και ένας άλλος διεθνώς αναγνωρισμένος, που το 1990, τιμήθηκε με το βραβείο Nobel λογοτεχνίας. Ο Μεξικανός Οκτάβιο Πάθ (Octavio Paz). Ένας αληθινός βιρτουόζος του στίχου. Ένας βαθυστόχαστος διανοούμενος. Ένας έξοχος δοκιμογράφος. Ένας εγκρατής χειριστής του λόγου, που ο Περουβιανός συγγραφέας και πρώην προεδρικός υποψήφιος, χαρακτήρισε "μέγιστο ποιητή και μεγάλο ανθρωπιστή".

* * *

Τα βιογραφικά του νέου Νομπελίστα της λογοτεχνίας τον φέρουν γεννημένο το Μάρτη του 1914 στο Μεξικό, από μητέρα Ισπανίδα της Ανδαλουσίας, και πατέρα, που στις φλέβες του έρρεε ισπανικό και ινδιάνικο αίμα. Ο πατέρας του είχε πάρει μέρος στη Μεξικάνικη επανάσταση στο πλευρό του Ε. Ζαπάτα. Έτσι, ο Πάθ, κληρονόμος από τον πατέρα του το πάθος της ελευθερίας και την ευαισθησία στα "κοινωνικά προβλήματα", ενώ από το δημοσιογράφο και πολιτικό παππού του, κληρονόμησε μιά πλούσια βιβλιοθήκη που από παιδί τον έφερε σε επαφή με την παγκόσμια λογοτεχνία. Το γεγονός

αυτό εξηγεί την ύπαρξη στο έργο του Πάθ τόσων πολλών ετερόκλητων στοιχείων, που συγχωνεύονται όμως, ομαλά, στο δικό του δημιουργικό καλούπι.

Στη δεκαετία του 30 ο Οκτάβιο, συνδέεται με το αριστερό κίνημα και ιδρύει το πρωτοποριακό λογοτεχνικό περιοδικό "Ο άσωτος υιός". Αργότερα γνωρίζεται και συνδέεται με διανοούμενους όπως ο Μπουνιουέλ και ο Νερούδα. Ωστόσο, μετά από χρόνια, μαζί με τον Αλμπέρ Καμύ, καταγγέλλει τα εγκλήματα του Στάλιν και διακόπτει τις σχέσεις του με τον ορθόδοξο κομμουνισμό. Στα 1945 μπαίνει στο διπλωματικό σώμα και διαμένει στη Γαλλία και Ευρώπη. Χρημάτισε πρέσβης του Μεξικού συνολικά επί 25 χρόνια. Στην Ινδία υπηρέτησε από το 1962 μέχρι το 1968, εμβαθύνοντας στην αρχαία Ινδική φιλοσοφία και σκέψη, οπότε και παραιτήθηκε σε ένδειξη διαμαρτυρίας για την αιματηρή καταστολή του φοιτητικού κινήματος στο Μεξικό. Ο ποιητής αγωνίζεται με πάθος για την ελευθερία και την αξία της ποίησης. "Σύντομα ανακάλυψα ότι η υπεράσπιση της υποτιμημένης στον αιώνα μας ποίησης ήταν αδιάσπαστη από την υπεράσπιση της ελευθερίας", γράφει στο δοκίμιό του "Ποίηση και νεωτερικότητα". Και κάπου αλλού μας λέει: "Η ποιητική δημιουργία δεν είναι τίποτε άλλο παρά η άσκηση της ανθρώπινης ελευθερίας".

Έτσι, μετά το 1968, αφοσιώνεται οριστικά στο γράψιμο και διάσημος πιά, αρχίζει να διδάσκει σε διάφορα πανεπιστήμια και ιδιαίτερα στο πανεπιστήμιο του Χάρβαρντ, όπου το 1980 ανακηρύχθηκε επίτιμος διδάκτωρ του. Από το 1976 εκδίδει στο Μεξικό την εφημερίδα του "Βουέλτα" (Στροφή), ανιχνεύοντας και επισημαίνοντας τα μηνύματα των καιρών, και τη δύναμη της γλώσσας στο να επισημαίνει και να ερμηνεύει με ρεαλισμό τα μηνύματα των καιρών.

* * *

Η βράβευση του Πάθ με το Νόμπελ λογοτεχνίας στα 1990, ξανάφερε στα χέρια μου τη μικρή ανθολογία ποιημάτων του, μεταφρασμένα στην ελληνική από τον Αργύρη Χιόνη, με λίγα, αλλά εκλεκτά ποιήματα. Διαβάζοντας και ξαναδιαβάζοντας τα ποιήματα αυτά ένιωσα ξαφνικά ότι είχα να κάνω με μια ποίηση φλογερή και σφριγιλή, μια ποίηση συμπυκνωμένη και περιεκτική. Μια ποίηση για αναγνώστες απαιτητικούς. Για αναγνώστες που αγαπούν τον μυστικό μαυλισμό της ποίησης και την μουσική θύελλα του στίχου. Γιατί τα λόγια του ποιητή

"διασχίζουν το αίμα μας σαν μια ριπή.
Είναι "θύελλα δίχως άνεμο, θάλασσα δίχως κύματα
"μα βροχή, από φύλλα, πάνω σε πεδιάδα χιονισμένη".
(μεταφρ. Τ. Βαρβιτσιώτη)

Αν η ποίηση είναι η ρυθμική πύκνωση του λόγου που παράγει ανείπωτη ομορφιά, μια καταβύθιση του ποιητή στις αρχαϊκές, πρωτόγονες ρίζες της γλώσσας, (αν η ποίηση είναι μια άλλη φωνή - όχι η φωνή της ιστορίας - αλλά η φωνή που μέσα στην ιστορία λέει κάτι το διαφορετικό, όπως την εννοεί ο ίδιος ο Παθ) τότε μπορούμε ν' απολαύσουμε την αισθητική συγκρότηση και συγκίνηση, μέσα από λίγους πυκνούς αλλά ρωμαλέους στίχους:

Αστραπές ή ψάρια
μες στη νύχτα της θάλασσας
και πουλιά, αστραπές
μες στη νύχτα του δάσους

Τα κόκκαλά μας αστραπές
μες στου κορμού τη νύχτα.
Τα πάντα, ω κόσμε, είναι νύχτα
κι είναι η ζωή αστραπή.

(μετφρ. Α. Χιόνη)

Ένας διάχυτος ερωτισμός με δυνατούς βραχίονες αγκαλιάζει την ποίηση του μεγάλου Μεξικανού ποιητή και διαποτίζει το ακοίμητο σώμα των στίχων του. Ένας έρωτας για την ζωή, για τη φύση, τον άνθρωπο, για την ίδια την φύση του έρωτα. Για τον Παθ "έρωτας και ποίηση εμφανίζονται σαν δύο πρόσωπα μιας και της αυτής πραγματικότητας. Ή πιό σωστά, σαν δύο φτερά της. Ο έρωτας όπως και η ποίηση είναι μια απόπειρα γαι να ξανακερδίσουμε τον άνθρωπο όπως ήταν πριν από το σχίσμα και τον σπαραγμό", γράφει σε κάποιον αφορισμό του. Και με τους στίχους του, το ίδιο θα μας πει:

Μέσα στον έρωτα αγαπούμε μέσα στο θάνατο
στην όχθη του αίματος και των ποταμών του,
στην όχθη των κόσμων όπου γεννιούνται
οι θολοί ανεμοστρόβιλοι που μας τρέφουν.

(μετφρ. Τ. Βαρβιτσιώτη)

Έχουμε να κάνουμε με έναν ποιητή που ζει τον ήχο, μέσα, ή πάνω στο ασάλευτο σώμα της σιωπής· γιατί

Η σιωπή δεν έχει νόημα
Το νόημα δεν έχει σιωπή.

Έχουμε έναν ποιητή που βλέπει και κατοικεί μια διαφάνεια. Που εισχωρεί στο χωρόχρονο και στον άνθρωπο με μια γλώσσα που όπως οι ακτίνες Ραϊντγκεν, διαπερνά τα πάντα. Και μέσα απ' τους διάφανους στίχους του, βλέπει κανείς τη διαφάνεια των πραγμάτων, αφού το φως του Μεξικανικού ουρανού πλημμυρίζει τον κόσμο όλο. Ακόμα και τον κόσμο της σιωπής... Μέσα από το ποιητικό corpus του ποιητή..., η σκέψη του Παθ, πιό ελαφριά απ' τον αέρα, μας μεταφέρει στο δικό του υλικό αλλά αιθέριο, πανάλαφρο κόσμο. Μας μεταφέρει στο ήδη γνωστό, με τρόπο άγνωστο.

Να ένα ακόμα μικρό δείγμα της έξοχης ποιητικής του, που μεταφράζει δεξιοτέχνα ο Αργύρης Χιόνης. Φέρει τον τίτλο 'Αφή':

Τα χέρια μου
της ύπαρξής - σου ανοίγουν τις κουρτίνες
Με άλλη γυμνότητα σε ντύνουν
Αποκαλύπτουν του κορμού-σου
τα κορμά
Τα χέρια-μου
Ανακαλύπτουν
άλλο κορμί για το κορμί-σου.

Για τον 86χρονο διάσημο συγγραφέα-ποιητή, η ποίηση είναι μια άλλη φωνή. Και το ποίημα μπορεί ν' αποτελέσει το φωτεινό σημάδι σε μια ζωή και ύπαρξη κατακερματισμένη. Να την ξαναγυρίσει μέσα στη 'μήτρα της ζωντανής ύλης ψάχνοντας πάντα το διέξοδο'. Γιατί, 'ποίηση είναι συγχρόνως καταστροφή και δημιουργία της γλώσσας. Καταστροφή των λέξεων και των σημασιών, βασιλείο της σιωπής, αλλά επίσης λόγος σε αναζήτηση του λόγου...' "Η ποίηση είναι ένα πήδημα θανάτου ή δεν είναι τίποτα", θα μας πει σε έναν πρωτότυπο αφορισμό του. Και ακόμα: "Το πρόβλημα της σημασίας της ποίησης φωτίζεται μόλις ληφθεί υπ' όψιν της το νόημα: δε βρίσκεται έξω, αλλά μέσα στο ποίημα: όχι σ' αυτό που λένε οι λέξεις, αλλά σ' εκείνο που αυτές λένε μεταξύ τους".

Επηρεασμένος και γοητευμένος από το σουρεαλιστικό κίνημα του Αντρέ Μπρετόν και του Πωλ Ελύάρ αλλά και το ρομαντισμό του Novalis, από τους Γάλλους συμβολιστές, από το Μπακούνιν ως το Νίτσε και το Μαρξ, αλλά και την αρχαία Ανατολίτικη φιλοσοφία, τον Γουόρντγουορθ και τον Τ.Σ. Έλιοτ, ο Παθ κατόρθωσε με τη γόμμη φαντασία του, να συγχωνεύσει διασταυρούμενους πολιτισμούς.

Η Σουηδική Ακαδημία του απένειμε το βραβείο υπογραμμίζοντας στο κείμενο που συνόδευε τη βράβευσή του:

"Η ποίηση του Παθ και τα δοκίμιά του αποτελούν μια ατίθαση αλλά πλούσια σύνθεση τριών πολιτισμών: του ινδιάνικου - του προκολομβιανού, της κουλτούρας των Ισπανών κονκισταδόρ και του δυτικού μοντερνισμού".

Έτσι, βραβεύτηκε η λυρική ποίηση του Παθ, που χρησιμοποιεί την ανεξάντλητη φαντασία των Μεξικανών για τη μελέτη του έρωτα, της μοναξιάς και του θανάτου. Βραβεύτηκε ο ποιητής του φωτός της σιωπής και της λήθης όπως ονομάστηκε από τους κύκλους που μελέτησαν και αγάπησαν το έργο του. Ο Παθ τιμήθηκε "για τη γεμάτη πάθος γραφή του με τους ευρείς ορίζοντες η οποία χαρακτηριζόταν από αισθησιακή ευφυΐα και ανθρωπιστική διάσταση".

Ο Οκτάβιο, που ο Κάρλος Φουέντες αποκάλεσε ως "τον μεγαλύτερο εν ζωή Μεξικανό συγγραφέα", μας έχει δώσει μέχρι τώρα γύρω στις 30 ποιητικές συλλογές που καλύπτουν διάστημα μισού αιώνα και πολλές συλλογές δοκιμίων. Εκτός από μεγάλους ποιητές έχει αναγνωριστεί ως δυναμικός δοκιμογράφος και έχει χαρακτηριστεί ως ο "Ντιντερό της Λατινικής Αμερικής". Δοκιμακά του έργα όπως ο "Αβύρινθος της μοναξιάς" (μετφρ. και στα ελληνικά από τη Μάγια-Μαρία Ρούσσου - η ίδια μετέφρασε και ποιήματά του, (1986), "Το τόξο και η λύρα", "Τα τέκνα του πηλού", "Συννεφιασμένος καιρός", "Ο γραμματικός πιθηκος" (μετφρ. στην ελληνική από τον Π. Ιβάνοβιτς), "Η άλλη φωνή" (μετφρ. στα ελληνικά Πέγκυ Πάντου 1991), "Η αναζήτηση της αρχής" (μετφρ. Μ. Μαρία Ρούσσου) και στην Αγγλική όπως One Earth, Four or Five Worlds (1985), κ. άλλ., εντυπωσιάζουν για την πρωτοτυπία της σκέψης, την εμβριθεία, την οξυδέρκεια και την πυκνότητα της γραφής. Αλλά ακόμα, και για τους τίτλους που επιλέγει για τα έργα του. Ο ποιητής, έδινε πάντα ιδιαίτερη σημασία στους τίτλους των έργων του όπως εξομολογήθηκε σε μια συνέντευξή του: "Πιστεύω ότι ένας τίτλος πρέπει να μοιάζει με ένα μικρό σπέρμα, ικανό να περικλείσει μέσα του ένα σύνολο νοημάτων, ένα είδος παιχνιδιών όπου τα αντίθετα έλκονται και απωθούνται". Το δοκιμακά του έργο, είναι ένα έργο που καλύπτει ένα μεγάλο θεματολογικό φάσμα: από την κριτική της λογοτεχνίας και τη θεωρία της, μέχρι την εθνολογία, από την πολιτική σκέψη μέχρι την ιστορία, από την αισθητική μέχρι την ανθρωπολογία.

Τα δοκίμιά του τον προσδιορίζουν ως "στοχαστή που εκπέμπει προκλήσεις" και, επάξια τον κατατάσσουν στους πιο πρωτότυπους διανοητές του 20ου αιώνα.

Από τις ποιητικές του συλλογές διακρίνονται το "Φεγγάρι του δάσους", (1931), "Αετός ή 'Ηλιος" (1951), "Ανατολική πλαγιά" (1969), η

έξοχη συλλογή ερωτικών ποιημάτων "Σαλαμάνδρα" (1962), και ιδιαίτερα η μεγάλη σύνθεση "Πέτρα του ήλιου (Pedra de Sol, 1957) η οποία είναι εμπνευσμένη από μια τεράστια πέτρα που χρησίμευε στους Ατζέκους σαν ηλιακό ρολόι. Οι 548 μέρες του ημερολογίου των Ατζέκων αντιστοιχούν στους 548 στίχους του ποιήματος. Η ποιητική αυτή σύνθεση μεταφράστηκε στα ελληνικά στα 1964 από τον Γ. Μακρή και πρόσφατα (1993) μαζί με άλλα ποιήματα από τον Τάσο Δεγγρη. Η συλλογή "Πέτρα του ήλιου" αποκτά μαν οικουμενική σημασία που με τις μαγικές της ιδιότητες κατορθώνει να μας συμπαρασύρει από εκείνη τη μεριά του χρόνου, όπου το φως εγκαινιάζει μαν ευτυχημένη βασιλεία".

Το έργο αυτό, ήταν το έργο που επηρέασε περισσότερο τα μέλη της Σουηδικής Ακαδημίας για να αποφασίσουν να κατατάξουν τον Παθ στους Νομπελίστες της λογοτεχνίας. Το τελευταίο ποιητικό του έργο εκδόθηκε στα 1987 με τίτλο "Ένα δέντρο ανάμεσα", με ποιήματα που αποτελούν μελέτη στο θέμα του θανάτου.

Το πλούσιο έργο του Παθ είχε ήδη τιμηθεί πριν από το 1990 με το διεθνές ποιητικό βραβείο (1963) και με το βραβείο Θερβάντες (1981) και το Αμερικανικό "Νόιστατ". Το Νόμπελ επισφράγισε την όλη πνευματική του δημιουργία αλλά και τον ίδιο τον δημιουργό που σχολίασε με σεμνότητα το γεγονός της βράβειυσής του λέγοντας:

"Πάντα πίστευα ότι τα βραβεία αποτελούν ένα σοβαρό ερέθισμα αλλά για μένα το μεγαλύτερο βραβείο είναι οι αναγνώστες μου. Θα προσπαθήσω να συνηθίσω να ζω όπως συνήθως..."

ΠΡΟΧΕΙΡΟΓΡΑΜΜΕΝΟ

Μ' ένα κομμάτι κάρβουνο
 Με τη σπασμένη μου κιμωλία και το κόκκινο στυλό
 Το όνομα σου σχεδιάζω
 Το όνομά του στόματός σου
 Το σχέδιό των ποδιών σου
 Πάνω στον τοίχο του κανενός
 Πάνω στην απαγορευμένη πόρτα
 Χαράζω το όνομα του κορμιού σου
 Ωσπου η λεπίδα του μαχαριού μου
 Ματώνει

Και η πέτρα κραυγάζει
 Και το τείχος αναπνέει σαν ένα στήθος.